

'Thuis in de Stad'-prijs 2014 Inschrijvingsformulier

Digitaal opsturen naar info@thuisindestad.be

U krijgt een ontvangstmelding.

Waarvoor dient dit formulier?

Met dit formulier dingt u mee naar de 'Thuis in de Stad'-prijs 2014, U kunt per stad één, twee of drie projecten indienen. Gebruik voor ieder ingediend stadsproject een nieuw formulier.

Aan wie bezorgt u dit formulier?

Verstuur dit formulier ten laatste op 10 september 2014 om 17.00 uur online naar info@thuisindestad.be

Waar vindt u meer informatie?

U vindt meer informatie op onze website thuisindestad.be.

Gegevens van de stad die het project indient

1 Vul hieronder de naam in van de stad die het project indient en het bankrekeningnummer

Stad Sint-Niklaas - BE46091000330536

Gegevens van de contactpersoon van het project

2 Vul hieronder de gegevens in van de contactpersoon van het project.

voornaam en achternaam Carla Rogiers

functie Diensthoofd begraafplaatsen

straat en nummer Grote Markt 1

postnummer en gemeente 9100 Sint-Niklaas

telefoon 03 778 10 00

faxnummer

e-mailadres carla.rogiers@sint-niklaas.be

Gegevens van het project

3 Vul hieronder de gegevens in van het project.

naam Begraafpark Tereken: nieuw leven na de dood

startdatum dag   maand   jaar

einddatum dag   maand   jaar

naam van de partners JObs en Milieu vzw (project Landart)

Grontmij (opmaak beheersplan)

naam van de coördinator Carla Rogiers

budget 100.000 euro

4 Geef hieronder een korte beschrijving van het project.

Het project moet al gerealiseerd zijn of moet zo ver gevorderd zijn dat het op zijn waarde en effectiviteit beoordeeld kan worden. Het mag op 10 september 2014 niet meer dan twee jaar geleden gerealiseerd zijn.

Inleiding en situering:

Begraafplaats Tereken werd opgericht in 1876 en werd een laatste rustplaats voor 61.910 mensen, onder wie vele bekende Sint-Niklazenaars, tot juni 1988. Op dat moment werd het nieuwe begraafpark Heimolen in gebruik genomen en vinden hier enkel nog bijzettingen plaats. De begraafplaats Tereken strekt zich uit over een **oppervlakte van 8,6 ha**.

Tijdens de vorige decennia beperkte het onderhoud van de begraafplaats zich vooral tot preventieve chemische onkruidbestrijding, maaien van gazon en snoeien en scheren van beplanting. Het resultaat was een grote grindvlakte met graven en grafmonumenten, aangevuld met gazon, bomen, heestermassieven en hagen.

Sinds de opening van begraafpark Heimolen verminderde niet alleen het aantal bijzettingen op Tereken, ook het aantal bezoekers nam geleidelijk af. Zonder frequente betreding groeit gras en onkruid welig en in 1998- 1999 besliste men, eerder omwille van praktische overwegingen dan om ecologische redenen, vele smalle padjes te vergrassen. Dit was een eerste drastische vermindering in het gebruik van herbiciden.

Project nieuw leven na de dood:

Sinds **2007** startte het stadsbestuur bewust met de **omvorming van deze begraafplaats tot een begraafpark**, waar het respect voor het verleden harmonieus samengaat met andere waarden. Deze visie is gebaseerd op de **principes van harmonisch park- en groenbeheer**.

Op terrein werd deze visie vertaald in enkele concrete acties:

In de eerste plaats werd **radicaal gekozen voor een beheer zonder chemische bestrijdingsmiddelen**. Tot 2009 werd het grootste deel van begraafplaats Tereken, aangelegd in grind, beheerd met herbiciden zodat kruidgroei niet mogelijk was. De begraafplaats was op dat moment letterlijk en figuurlijk dood. Sinds 2009 gebeurt het beheer van het begraafpark zonder pesticiden, wat op deze periode van 5 jaar een grote variatie aan fauna en flora (= leven) opleverde. Door een combinatie van intensief maaibeheer op de padenstructuren en extensief maaibeheer op de minder betreden oppervlaktes, heeft zich een waardevolle groenzone van 8 ha ontwikkeld binnen een dichtbebouwd stadsgedeelte. Hiervoor waren slechts minimale investeringen nodig. Communicatie was een belangrijk onderdeel binnen dit omvormingsproces.

In een tweede fase werden de bredere paden, die aangelegd waren in open verharding (grijs grind), ook omgevormd tot grasoppervlaktes door een frequent maaibeheer. Het tussentijdse uitzicht was niet echt optimaal, maar deze werkwijze is eenvoudig en goedkoop en daarom zeker aan te bevelen. Het beheer van deze vergraste wegen gebeurt met behulp van een (mulching) zitmaaier. Enkel op de hoofdwegen (in grijs grind of klinkers) wordt kruidgroei beperkt met behulp van een heteluchtschroeier.

Met het oog op een duidelijk leesbare structuur en meer biodiversiteit, werd een **bomenbeleids- en -beheerplan** opgemaakt. Daaruit volgden verschillende doelgerichte aanplantingen, o.a. het **vervangen van de cederlaan door een lindenlaan (Tilia cordata) met bloemenweide**.

De zoektocht naar meer biodiversiteit ging echter verder dan een diversificatie van het bomenbestand: een groot deel van de minutieus gemaaide gazons werd **omgevormd tot extensief gemaaid hooiland**. Dit bracht een **spectaculaire stijging van het aantal planten- en diersoorten** teweeg.

In 2011 werd deze natuurlijke rijkdom onderstreept door het introduceren van een bijenkolonie en symbolische bijenkorf; in 2011 werd ongeveer 40 kg honing geogst. Het uitbaten van de bijenkasten gebeurt door JoMi (Jobes en Milieu) vzw, een sociaal tewerkstellingsinitiatief uit Sint-Niklaas, gespecialiseerd in groen-, milieu- en landschapszorg. In 2009 is JoMi gestart met het bijenproject Joming, met als doel hun steentje bij te dragen om het bijenbestand op peil te houden.

Naast de soorten worden ook de **functies van het begraafpark gediversifieerd**. Om een veilige route naar de naburige school te creëren, werd over het begraafpark een doorgangsweg aangelegd. Niet alleen draagt deze doorgang bij tot de veiligheid voor kinderen, maar tevens wordt het begraafpark opengesteld voor deze doelgroep, die in principe niet vaak in aanraking komt met deze omgeving.

Het is de bedoeling om ook andere doelgroepen te betrekken bij het begraafpark, als belangrijke groene long binnen een dicht bevolkt gebied. Op korte termijn zullen de toegangen visueel meer geaccentueerd en opengetrokken

worden, zodat het contact met de aanpalende woonwijk intensiever wordt.

Om het geheel van maatregelen op een vlotte manier te communiceren en kracht bij te zetten, werd JoMi ook aangesteld om het project land-art uit te werken. Dit project bestaat uit het creëren van kunstwerken met natuurlijke materialen, vanuit een ecologische en levensbeschouwelijke visie van vergankelijkheid.

Om tot een harmonisch park- en groenbeheer te komen, is het belangrijk om de verschillende functies (begraafplaats, natuur, spelen, cultuur-historisch, educatie) op het begraafpark op elkaar af te stemmen. Daarom werd door studie bureau Grontmij een beheerplan, een toekomstvisie, opgesteld in overleg met verschillende betrokken partijen.

5. Beschrijf de rol van de stad in de realisatie van het ingediende project?

- De stad was initiatiefnemer en uitvoerder van de omvorming van begraafplaats tot begraafpark, en de communicatie hierrond.
- Het beheerplan werd uitgewerkt door een studie bureau, in overleg met verschillende actoren, o.a. vanuit het stadsbestuur.
- De stad was initiatiefnemer voor het project land-art, dat uitgevoerd werd door JOMI.

6. Kruis hieronder de twee hoofdaspecten aan waarop het project betrekking heeft.

- de huisvesting in de stad
- de stedelijke ruimte
- de mobiliteit in de stad
- het leefmilieu in de stad
- de plaatselijke economie
- de sociale cohesie in de stad
- de cultuurbeleving in de stad
- het democratisch besturen van de stad
- andere, namelijk: _____

7. Geef kort de karakteristieken weer, indien het project zich uitdrukkelijk richt tot een bepaalde buurt of doelgroep.

De communicatie was gericht tot de buurtbewoners en scholen in de buurt: zij werden uitgenodigd op plaatsbezoeken onder leiding van deskundige gidsen.

8. Wat zijn de beoogde effecten van het project?

Door deze omvorming, lange termijnplanning en gerichte communicatie willen wij de weinige resterende ruimte binnen het stadscentrum een meerwaarde geven wat betreft beleving en ecologie, zonder daarbij de andere functies uit het oog te verliezen. Wij willen de omwonenden ook geleidelijk warm maken voor het idee dat een begraafpark ook openstaat voor andere functies, zoals passieve recreatie, mobiliteit en andere.

---

9 In welke mate zijn de beoogde effecten van het project gerealiseerd?

De grauwe en grijze begraafplaats werd omgevormd naar een groen en natuurlijk begraafpark waar niet alleen nabestaanden rouwen en gedenken, maar ook andere bezoekers aangenaam kunnen vertoeven.

De lokale fauna en flora heeft zich reeds rijkelijk kunnen ontwikkelen. De ecologische meerwaarde werd zeker gerealiseerd, maar dit is uiteraard een continue evolutie.

Door deze groene (r)evolutie vormt de natuurlijke omgeving van begraafpark Tereken een ideaal artistiek kader voor land-art, tijdelijke openluchttentoonstellingen, poëzieavonden en rondleidingen.

De belevingswaarde evolueert dus gestaag: op de grasweides spelen kinderen van de nabijgelegen scoutsafdeling en langsheen de doorsteek gaan de leerlingen op een veilige manier naar school, natuurliefhebbers genieten van de lokale fauna en flora in de extensieve zones, bewonderaars van funerair erfgoed vinden hun gading in de oudere delen van het begraafpark en wandelaars, op zoek naar een rustige omgeving, hebben zo'n 8,6 ha groen ter beschikking.

---

10 Op welke manier werden diverse beleidsdomeinen in het project geïntegreerd?

De beheerscommissie telt leden uit verschillende diensten (erfgoed, monumentenzorg, leefmilieu, burgerlijke stand, begraafplaatsen). Ook lokale verenigingen zijn vertegenwoordigd (o.a. de heemkundige kring).

Door het opstellen van een beheerplan werden verschillende beleidsdomeinen geïntegreerd, nl. monumentenzorg, mobiliteit, leefmilieu, burgerlijke stand, jeugd.

Mobiliteit: op de begraafplaats wordt een trage doorsteek voorzien voor fietsers en wandelaars. Zo wordt een verbinding met het stadscentrum gerealiseerd, en wordt een druk kruispunt vermeden.

Jeugd: de lokale jeugdbewegingen mogen gebruik maken van het begraafpark voor hun wekelijkse activiteiten.

Erfgoed en educatie: gidsen organiseren gidsbeurten voor inwoners. De nadruk ligt op bekende Sint-Niklase inwoners die begraven zijn in het begraafpark.

---

11 In welke mate is het project innoverend en draagt het bij tot stedelijkheid?

Dit project dient als voorbeeld voor vele steden en gemeenten wat betreft pesticidenvrij beheer. Getuige hiervan is de studiedag die in oktober 2013 georganiseerd werd door de Vereniging voor Openbaar Groen, waar ongeveer 95 vertegenwoordigers van Vlaamse steden en gemeenten aanwezig waren om dit project te bekijken. Ook na deze studiedag hebben wij verschillende geïnteresseerde steden en gemeenten rondgeleid.

Een begraafplaats onder traditioneel, intensief beheer wordt gekenmerkt door monotone gazonvegetatie. Het stopzetten van het pesticidgebruik moet gekoppeld worden aan een extensief beheer. Het behoud van een strakke gazonvegetatie zonder ongewenste planten is namelijk te arbeidsintensief zonder het gebruik van pesticiden. Het extensieve beheer resulteert in bloemrijke graslanden met kruidachtige planten; een heel ander beeld dan de traditionele begraafplaats. De omvorming van begraafplaats tot begraafpark moest gezien de gevoelige materie dan ook uitvoerig en omzichtig

---

gecommuniceerd worden.

Op termijn wordt de educatieve functie van het begraafpark verder uitgewerkt. Een groot aantal prominente inwoners zijn begraven in het begraafpark. Hun graven bieden een uniek uitgangspunt voor het uitwerken van een educatief traject. Zo komen inwoners en scholen op een bijzondere wijze in aanraking met het verleden van onze stad.

Het project draagt voorts bij tot stedelijkheid omdat het toelaat om de beperkte stedelijke groene ruimte op een eigentijdse en goedkope manier in te richten en om te vormen.

12 Beschrijf waarom en op welke wijze dit project inspirerend kan zijn voor andere projecten?

De omvorming tot begraafpark lag erg gevoelig bij de bevolking. Er volgden veel ongeruste vragen na de aankondiging via de verschillende media. Er werd dan ook uitvoerig en omzichtig gecommuniceerd over de doelstellingen van het stadsbestuur, en de werkwijze en timing die gehanteerd worden. Door onze gerichte communicatie en uitgebreide antwoorden op vragen van inwoners wordt de omvorming inmiddels algemeen aanvaard bij de bevolking. Het begraafpark blijkt een uitstekende partner. Enkele jaren pesticidenvrij beheer resulteerden in bloemrijke vegetatie. Bijen en hommels gonzen gezapig van kelk tot kelk, libellen zoeven door de lucht en het schaterlachen van groene spechten weergalmt tussen de bomen. De somberheid van de voormalige begraafplaats verdwijnt naar de achtergrond, en de nieuwe groene long verleidt de buurtbewoners langzaam tot een herbeschouwing van zijn functie.

De omvorming van begraafplaats Tereken kan andere stadsbesturen inspireren om interessante projecten niet te schuwen omdat ze gevoelige onderwerpen raken. Een uitgekende communicatiecampagne en een goed onderbouwde visie kunnen een groot draagvlak creëren bij de bevolking.

13 Op welke wijze werd de bevolking betrokken bij de voorbereiding en de realisatie van het project?

De bevolking werd vooral gesensibiliseerd voor een meer harmonisch park- en groenbeheer.

Tijdens de opmaak van het beheerplan werden de nabijgelegen scholen, jeugdverenigingen en parochie bevraagd over hun verlangens. De buurtbewoners werden uitgenodigd op een rondleiding waarop zij hun bekommernissen konden meedelen.

Onder meer naar aanleiding van dit project werd begin 2013 de communicatiecampagne 'Natuurlijk groen, gewoon doen!' gelanceerd om het ecologisch en pesticidenvrij beheer kracht bij te zetten. Deze campagne richt zich ondermeer op het ecologische beheer van onze begraafplaatsen. De ballon op onderstaand logo werd ook in het echt gebouwd, en staat momenteel tentoongesteld op een prominente locatie op de markt van Sint-Niklaas. Bij gelegenheid wordt de ballon op evenementen geplaatst.

14 Wie waren de betrokken partners en wat was hun rol en aandeel in het project?

Geef aan of het om een horizontaal (publiek – publiek; publiek – privé) of verticaal (federale, regionale, lokale overheden) partnerschap gaat.

Grontmij (privé): opmaak van beheerplan

JOMI (privé): uitvoeren land-art

ANB: advies voor opmaak beheerplan

15 Hoe werd het project bekendgemaakt?

- Via lokale pers
- Rondleidingen t.g.v. 'Week van de begraafplaatsen'
- Plaatsbezoek door Bartel Van Riet in kader van het programma 'Groenland'

16 Vermeld hieronder eventuele andere elementen die uw kandidatuur kunnen ondersteunen, bijvoorbeeld een onafhankelijke evaluatie van het project.

Deelname aan de wedstrijden 'Groene lente VVOG' 2012. Sint-Niklaas werd verkozen tot 'Groen- en bloemengemeente 2013' en werd daardoor afgevaardigd als Vlaamse kandidaat voor de Europese leefmilieuwedstrijd 'Entente florale' in 2013. Sint-Niklaas behaalde een zilveren medaille.

17 Omschrijf hieronder waarvoor u de geldprijs eventueel zult gebruiken.

Uitvoering groenplan Sint-Niklaas: dit plan voorziet een aantal acties die een kwantitatieve en kwalitatieve opwaardering van het groen in het stadscentrum beogen.